

АМБИВАЛЕНТНОСТТА В „ЕСЕННА ЖЪТВА”

Никола Бенин

AMBIVALENCE IN “AUTUMN HARVEST”

Review by **Nicolas Benin** for collections of poetic works “Autumn harvest” by Todor Bilchev

Добре обмисленото метафорично заглавие на стихосбирката „Есенна жътва” от Тодор Билчев съдържа множество смисли и асоциации. Прочетено през ракурса на амбивалентността, то внушава представата за смърт и раждане, за умиране на старото и поражда на новото. В символно-библейски план жътвата има силно изразен характер на преходност; това е ключов момент в цикличното време на селянина, когато класовете умират, за да превърнат в жито. Есента като сезон също е амбивалентна. През това време лятото „умира” и „се ражда” зимата. Стихосбирката „Есенна жътва” идва да заяви амбивалентността в творческото писане на Тодор Билчев. Той е автор на 54 книги и над 100 научни статии за живота и дейността на русенските метрополити, за известни и неизвестни личности. Значима част от неговите книги са в областта на поселищните проучвания. Това са изследвания за родното му село Обретеник, за Батин и за Горно Абланово. И макар че той пише стихотворения, още когато е студент във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”, стихосбирката „Есенна жътва” е първата му книга в полето на художествената литература. Така с нейното издаване поетът измества архивиста и изследвача. Свидетел съм, че през последните години Тодор Билчев е трайно пленен от музата на поезията Калиопи. Разбира се, това не означава, че той няма да продължи да проучва документите от архивите. Но тази изследователска дейност вече няма да е единствена, наред с нея поетът Билчев ще продължава да се изявява и да се утвърждава на литературната карта на Русе.

Заглавието на стихосбирката „Есенна жътва” освен амбивалентни смисли внушава и представата за закъснялост, отложеност. И действително тази творба на Тодор Билчев дълго време чака да бъде издадена. От написването на първите стихове през 1977 г. до издаването на книгата през 2015 г. е изминало много време. Този дълъг творчески период, който е същевременно един миг от вечността, сякаш е съзнателно търсен, за да може класовете в поетичната нива добре да узреят и да дадат богата реколта. В този смисъл е прав редакторът на стихосбирката, Йордан Йорданов, който пише в предговора: „И сякаш тъй, между другото, е натрупал толкова много купи от снопи, че със зърното им може да нахрани всичките гладни души и птички, дето пърхат в сърцата на добрите хора” (Йорданов, Й. Предговор. // В: Билчев, Т. Есенна жътва. Русе: GIANA, 2015, с. 8.). Нека да проследим част от проявленията на амбивалентността в поезията на Тодор Билчев. Още в програмното стихотворение „Вечност”, писано и дописано от 1981 г. до 2010 г. в Обретеник, Борово и Русе, ставаме свидетели на едно от най-емблематичните амбивалентни явления – възкръсването. Душата на лирическия субект многократно е възкръсвала, когато се завръща в пречистения детски свят в родната къща. Домът от времето на модернистите е топос на вечното завръщане и търсене на хармоничния духовен пристан, свързан често с безгрижното и щастливо детство. В идилличния свят на къщата на село, сред кучето и петелата двора, „усмивката на малката тревичка” и „песента на пойна птичка” лирическият Аз се отгърсва от натрупаната тъга, болка и омраза. Според Валери Стефанов: „Компенсаторните образи притежават тази важна особеност да блокират разяждащата сила на отчуждението и лишенията, на болезнено негативните преживявания” (Стефанов, В. Българска литература XX век. Дванадесет сюжета. София: Анупис, 2003, с. 274). Родното село в стихотворението „Вечност” е използвано заедно с небето, за да се изгради още една амбивалентност (Билчев, Т. Есенна жътва. – Русе: GIANA, 2015). Посредством нея се извежда идеята за вечността, за универсалността на истинските земни стойности – корена на рода и превързаността.

*И кара ме да чувствам в моето село,
че сякаш се намирам на Небето.
На село се родих, от своя корен.
И селото у мене топло диша.
О, аз съм син на звездните простори,
в които моят образ ще се впише.*

Така с първото стихотворение от цикъла „Начало” се откроява една от същностните особености в поезията на Тодор Билчев. Поетът пише за обикновени, земни неща: за крилото на птица на тротоара („Крило на птица”), за ябълката („Ябълка”), за клошаря („Клошар”), за архивния човек („Архивният човек”) и т. н., но той не остава в описанието на битовото, ежедневното, случване. Изградените поетически образи са отправната точка за извеждането на универсални истини и вечни общочовешки ценности. Много често внушението на тези общочовешки ценности е съсредоточено в поангата на стихотворенията. Ето защо творбите в стихосбирката „Есенна жътва”, освен че съдържат интересни и богати със смисли образе, са и много мъдри. За потвърждение ще цитирам края на стихотворението „Мъжът след петдесет” (Пак там).

*Мъжът след петдесет е пак дете.
Макар и на житейския Олимп.
Той още възли пак ще разплете,
Но за делата си не чака химн.*

Амбивалентността е умело и находчиво използвана при изграждането на двоякия образ на поетите в творбата „Смъртта на поета”. Поетът на слогото и жътварят поет са две фигури, които утвърждават своите позиции към кризисното състояние на света. Двата поети „с честен труд си вадят хляба”, но идва момент, когато насытният не стига. Оттука нататък текстът

на стихотворението дава отговор на въпроса „Какво се случва с поета, когато няма хляб?”. Този отговор е кратък – във време на материална нищета, духовността умира. Мизерията опустошава пламенните и възвишени емоционални преживявания, тя обрича поета на глад и на смърт. В поезията на Тодор Билчев амбивалентността е използвана винаги, когато се обсъждат нравствените измерения на доброто и злото. В творбата „Равновесие” те са в диалектически равновесие, без доминантното на нито едно от тях. Това равновесие може да бъде постигнато от човека чрез състраданието и подаването на ръка на просяка, както и чрез протрещането на „приятеля-предател”. За да откриеш човешкото в себе си и да се слееш с Божеството, трябва да промениш преди всичко отношението си към ближния, да бъдеш не горд и надменен, а смирен и добродетелен. Благородният християнски жест е надмогване на егоизма, на слабостите, които са присъщи на човека. Християнският жест е и надмогване на самите състояния на съществуването, в което неистово се борят доброто и злото. За да разширим наблюденията си и да разширим изводите си върху амбивалентността, ще посочим и стихотворението „Разпятие”. Неговото идейно-естетическо съдържание е изградено изцяло чрез двойствеността на противоположни фигури и ценности или с други думи казано чрез валидността на две противоположности. Всеки стих представя човека и животата в неговата сложност и противоречивост.

Традиционните идентификатори на личностното – ум, грях, нравственост, социален статус, емоционални характеристики, са използвани, за да легитимира лирическият субект. Образът на човека, чиято съдба непрекъснато го изпитва, става представителен за всички лирически образи в поезията на Тодор Билчев с тяхното амбивалентно поведение и мислене, с откъсване от едно състояние и протягане към друго състояние. Човекът има своята самота и своето страдание и търси да се освободи от тях в дома на село, сред приятели и най-вече в любовта. Но, нека да използваме тази любима антигега в поетиката на творбите, любовта вместо да носи щастие и хармония, до голяма мяра задълбочава страданието – „Любов в скръбта и нежна скръб в любовта.” („Равносметка”). Да отбележим и факта, че лирическият Аз е духовно свободен. Той преминава метафизичните граници между полето и небето, обитва вечността, има волята да избира между Дявола и Бога („Апостолско разпятие”), между Ада и Рай („Еврика”), между кротките и властния господар („Разпятие”). Наред с амбивалентното проявление друга същностна страна на стихосбирката „Есенна жътва” е и много добрата смислово и тематична организираност на творбите в отделни цикли. В цикъла „Начало” са събрани пет стихотворения, посветени на родното село Обретеник на Тодор Билчев. Цикълът „Реалност” съдържа творби, в които са представени ежедневният свят и човекът в него. В цикъла „Приятелство” са поместени стихотворения, посветени на отделни личности. „Обич” е цикъл, в който са падбрани стихотворенията, открояващи образа на влюбения лирически герой. В следващите два цикъла „Пролетни приказки” и „Мъдрост” читателят се среща с творбите, отразяващи емоционалните преживявания на човека и осмислянето на общочовешките ценности и норми на поведение. Последният цикъл е озаглавен „Миниатюри” и в него са поместени кратки творби, съдържащи представата на поета за ценностните светове, во които трябва да живее човекът.

За доброто оформление на стихосбирката голям дял имат и илюстрациите на русенския художник Пламен Монеv. Той е доловил и пресътворил много точно мисловните нагласи, представите за ценности, формите на чувственост на поета Тодор Билчев. Ето и налагащото се обобщение: „Есенна жътва” ни дава възможност да мислим живота и човека в тяхната сложност и противоречивост; „Есенна жътва” ни дава възможност да се срещаме с мъдрост, която ни надхвърля; „Есенна жътва” ни дава възможност да мислим за страданието, за Дявола и Бога; „Есенна жътва” ни дава възможност да вярваме в спасението и вечността.

